Petru Cimpoeşu
sau lumea ca spectacol

Deşi a debutat înainte de 1983, numele lui Petru Cimpoeşu s-a impus abia odată cu *Povestea Marelui Brigand*, roman publicat în 2000. Am sentimentul că nici în ochii criticii Petru Cimpoeşu nu exista. Să credem şi să sperăm că lipsa de generozitate a receptării îi lasă romancierului şansa de a ajunge, nepervertit de nici un fel de intermediar, pe masa cititorului de romane? Ori că în felul acesta prozatorul însuşi e eliberat de proza de tinereţe? În ce mă priveşte, aş vrea să cred că există o organicitate a scrisului lui Petru Cimpoeşu şi, pe de altă parte, că, după *Povestea Marelui Brigand* (2000) şi după *Simion liftnicul* (2001), ultimul roman al lui Petru Cimpoeşu, *Christina Domestica şi Vînătorii de suflete* (Humanitas, 2006), nu mai este pentru cititorul acesta nepervertit o surpriză. Ceea ce nu înseamnă neapărat că el şi înţelege sofisticatele mecanisme de penumbre pe care autorul îşi edifică lumea, chiar dacă îi pot crea iluzia accesibilităţii. Nefiind chiar cinic, deşi, în orice caz, ludic este, Petru Cimpoeşu nu e străin de un joc al aparenţelor, ţesut cu mare grijă şi fineţe, care lasă la vedere, ca o eficientă capcană, hohotul de rîs şi reflexul citirii oblice a lumii imediate.

BDD-B437-04 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 08:58:52 UTC)

În fine, chiar dacă ştiu că va părea hazardat (oho, cu totul hazardat), de nu cumva chiar arbitrar, cred că miza acestei ultime cărţi a lui Petru Cimpoeşu priveşte felul în care Diavolul – sau, mai degrabă, Dumnezeu (şi se va vedea de ce o astfel de substituire e posibilă) – este înscris în istoria imediată. Cu toate acestea (cum să n-o recunosc?), cartea aceasta rămîne pînă la capăt un roman burlesc, care nu ridică explicit cortina hohotului de rîs şi nici pe aceea a interpretării alegorice pentru a arăta povestea ascunsă în spatele detaliilor, ori pentru a lăsa, la vedere, o interogaţie metafizică pe care o consider întemeietoare. Şi toate acestea se întîmplă pentru că, pare să ne spună Petru Cimpoeşu, în primul rînd, *povestea* însăşi nu mai poate exista în afara unor complicaţii care o fac ireductibilă la o desfăşurare simplă şi la vedere şi, în al doilea rînd, pentru că în lumea în care trăim (ca şi în aceea a romanului), orice interogaţie metafizică nu depăşeşte nivelul întîmplării derizorii, periferice, mediatizate cu stupefacţie. Iată de ce avem de-a face aici, dincolo de o suprafaţa atît de spectaculoasă, cu un labirint şi cu un carnaval.

Suprafaţă spectaculoasă? Poate că suprafaţa aceasta ascunde ea însăşi un miez. Aproape jubilativ (dar jubilaţia este a ironiei), Petru Cimpoeşu instituie o lume în care datele de roman s.f. ori de roman magic sînt generate şi susţinute de factologia cea mai umil terestră. Totul, pînă şi ideea revelaţiei, e coborît într-un nivel domestic şi căzut, încît derizoriul românilor, într-un amestec aiuritor de fabulaţie, obsesie şi inconsistenţă, ţine loc de ontologie. Tocmai de aceea, o lume a paradoxului şi a absurdului.

Aflată în administraţie românească, dar ocupată de baze militare americane, insula Roland din Pacificul de

BDD-B437-04 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 08:58:52 UTC)

Sud, care va fi pierdută în 1989, odată cu revoluţia de la Bucureşti, este deopotrivă un topos simbolic şi de o concreteţe teribilă. În paranteză fie zis, aflăm, ca indice al certitudinii existenţei ei, că „nici Ion Iliescu, nici Emil Constantinescu şi nici cei şase prim-miniştri, care s-au perindat pînă la începutul anului 2001 la conducerea guvernului, n-au aflat că au pierdut insula Roland – din cauză că nu ştiuseră că o aveau". Aşadar, un spaţiu izolat (şi ironic, la nivel ontologic) în care totul e altceva decît pare, în care mesagerii vin după zece ani, în care puţini îşi mai cunosc misiunea. Altfel, peste tot agenţi secreţi, extratereştri (a se citi, eventual, securişti), conspiraţii, societăţi oculte, microfoane, dar şi trafic de droguri ori de petrol, într-o poveste aiuritoare, a cărei miză ultimă pare să fie interogaţia privind dispariţia României. Firește, o dispariţie prin implozie. Ce se înţelege prin implozie?! Iată ce spune Bazil, primul scriitor al acestor fapte, cel care se sinucide din lipsă de umor şi poate din disperare, căci – şi de aici confuzia, întreţinută cu grijă – de la paranoica obsesie colectivă a conspiraţiei universale pînă la disperarea individuală hrănită de neputinţă nu-i decît un pas: „Mai întîi, vidul interior! Apoi fisurile! În final, dezordinea, confuzia generală şi prăbuşirea! La fel cum s-a întîmplat şi cu aşa-zisa revoluţie din 1989. Numai fraierii au crezut că s-a întîmplat ceva. În realitate, nu a fost decît o halucinaţie colectivă, controlată de securişti de la un capăt la altul, ca să ajungă la putere cei care erau deja la putere. De data asta, nu va mai fi nevoie să fie ucişi oameni, e de-ajuns dacă se iau deciziile cele mai proaste. De exemplu, vor fi determinaţi să-i aleagă pe cei mai tîmpiţi dintre ei să-i conducă. Copiii vor fi învăţaţi de mici să mintă, să fure şi să facă rău. Justiţia

BDD-B437-04 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 08:58:52 UTC)

îi va condamna pe nevinovaţi şi-i va achita pe criminali. Cei capabili vor fi ţinuţi deoparte, trimişi la munci umile sau lăsaţi să crape de foame. Iar oamenii cinstiţi, dacă vor mai fi, vor înnebuni de bună voie. Astfel încît, în cele din urmă, România va deveni invizibilă şi va dispărea de pe hartă, ca insula Roland". La drept vorbind, insula Roland nu-i decît Ro-land, adică imaginea condensată a românilor... – rolanzi care se declară handicapaţi pentru a primi ajutor social, rolanzi care, sub forma adopţiilor internaţionale, exportă copii – şi lucrurile nu se opresc aici. O poveste care este dovada lipsei substanţiale de adevăr.

Pe lîngă această antiutopie (care o dublează pe aceea a meta-omului), Petru Cimpoeşu face o radiografie acidă a obsesiilor, frustrărilor şi trăirilor derizorii ale locuitorilor tărîmului Ro. Jocul toponimelor, cu încărcătura sa de gratuitate şi de satiră (*The Baakho Monitor*, Moyntown, Bohoosh), transformă insula Roland într-o teritoriu recognoscibil, cu o referenţialitate precisă. Dar nu această oblicitate în imediat constituie miza romanului lui Petru Cimpoeşu. La acest nivel, aş crede mai degrabă în încărcătura pe care o pot aduce numele personajelor. Dacă întîmplător personajele lui Petru Cimpoeşu se vor fi numind Vic, maiorul Smith, Pablo, Bill Waks, ceea ce încă nu cred, în nici un caz nume precum acela al dr. Thomas ori al Christinei nu sînt alese la întîmplare. Să fie Christina, cea care, într-o spirală umană născută din impostură, trăieşte fără voie experienţa levitaţiei, ipostaza feminină a unui Christ care supravieţuieşte oricărei căderi? Oricîte explicaţii s-ar găsi levitaţiei Christinei (de la vertijurile datorate propriului ciclu pînă la efectele halucinogene provocate de extratereştri), fenomenul e invocat în final

BDD-B437-04 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 08:58:52 UTC)

şi legitimat de oameni serioşi, precum filozoful L. Este motivul pentru care Pablo vorbeşte despre un *happy*-end, fiind, totuşi, deodată „obosit şi cam fără chef". E felul lui Petru Cimpoeşu de a ne spune – spre deosebire de Bazil, care, din disperare şi neputinţă, s-a consumat pe sine – că revelaţia continuă să existe şi în declin.

Oricum, faptele ascund coincidenţe surprinzătoare şi relaţii oculte, într-o ţesătură al cărei desen secret nu mai este accesibil nimănui. Totul este, aşadar, străin, deşi pare sub control, personajele însele sînt implicate uneori în misiuni pe care nu le mai cunosc, iar altele intră fără voie în scenarii cărora nu le prevăd finalitatea şi cărora le vor cădea pradă. În fine, o lume în care totul pare mutat în iluzie, deşi stă cu rădăcinile în cea mai brută realitate. Nu e vorba numai de crime, conspiraţii, trafic ilegal de droguri. E vorba şi de foarte multe teorii ştiinţifice. Personajele sau naratorul (ironic uneori, identic lumii sale, altă dată) vehiculează nume dintre cele mai diferite. O interpretare a romanului ar putea urmări (cu folos, fără îndoială) felul în care Pitagora, Descartes, Toma d'Aquino, Bertrand Russel, Jastrow, Heinz Pagels, Göedel, Swedenborg sau Max Plank şi teoriile invocate în legătură cu ei oferă soluţii pentru a construi cheia cu care să deschizi (ca pe o cutie – şi vom vedea de ce aşa) romanul lui Petru Cimpoeşu. Dincolo de legitimitatea (pentru unii, îndoielnică poate) a unei astfel de raportări, tot acest amestec de nume vorbeşte de la sine despre labirint şi carnaval, despre colportaj şi iluzie. Ceea ce nu înseamnă că iluzia nu ascunde un adevăr.

În ce mă priveşte, cred că citatul din Toma d'Aquino (care vorbeşte despre forma care poate să fiinţeze şi fără materie) oferă o premisă de la care se poate porni în interpretare. Dar ce este această formă? Deopotrivă,

BDD-B437-04 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 08:58:52 UTC)

poate, mecanismul care stă la temelia aglomerării aiuristice de întîmplări (al căror sens e de nedescifrat) şi expresia paradoxală a unui spirit ordonator. Deopotrivă, deci, diavolul şi Dumnezeu. Sau, iată: maiorul Smith îşi începe un nou raport către superiori, invocînd teoria lui Göedel, potrivit căreia „un sistem de axiome suficient de bogat conduce inevitabil la rezultate fie indecise, fie contradictorii". Este, poate, cea mai bună definire a romanului lui Petru Cimpoeşu, care, din această perspectivă, e oglindirea fidelă a crizei care defineşte lumea contemporană. Aş mai invoca doar experimentul cunoscut sub numele de *Pisica lui Schrödinger*. Conform lui *Schrödinger*, atîta vreme cît cutia rămîne închisă, pisica din ea, aflată acolo împreună cu un atom radioactiv a cărui dezintegrare nu e o certitudine, este simultan vie şi moartă. De-aici pornind, discuţiile despre incertitudinea legată de adevăr şi realitate din lumea lui Petru Cimpoeşu (şi din lume, în general). Să ne păstrăm, însă, cum o face autorul însuşi, umorul. O discuţie de felul acesta despre pisici – în condiţiile în care siamezele de aici, care ucid, nu-s decît ambalaje (ce-i drept, vii) pentru droguri – e cea mai bună dovadă a apetenţelor ludice ale lui Petru Cimpoeşu.

Oricum, romanul lui nu-i deloc o construcţie la voia întîmplării, dar jocul despre care el ţine neapărat să ne vorbească este acela al hazardului, ilustrat prea bine prin mişcările pieselor în jocul de biliard. Un joc a cărui miză ontologică e explicită: „Dacă filosofii ar juca biliard, ar înţelege mai bine lumea", citim într-un loc. Nu ştim dacă maiorul Smith îşi asumă rolul pe care îl joacă (de altfel, nimeni nu ştie aici, în acest mecanism complicat, cine este de fapt), dar plăcerea lui de a juca biliard, deseori cu un adversar imaginar

BDD-B437-04 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 08:58:52 UTC)

pe care îl substituie, atrage atenţia asupra întrebării fundamentale dacă destinul e o funcţie a divinităţii sau una a demonicului. De aici şi lipsa de preocupare pentru cine cîştigă. În fond, e o lume în care, cum citim într-un loc, nimeni nu are nici o vină şi toţi îşi fac datoria. În fine, iată cîteva consideraţii referitoare la jocul de biliard: Maiorul Smith învăţase că „relaţia dintre cauză şi efect nu e cîtuşi de puţin una liniară şi previzibilă, deşi jocul se bazează pe regulile mecanicii clasice iar legea conservării impulsului funcţionează impecabil"; sau: Pregătit să-şi dea demisia, maiorul începu să mediteze la „o definiţie cît mai completă a destinului", care implică aflarea la „discreţia hazardului" şi care legitimează paradoxul conform căruia relaţiile pot fi deopotrivă „deterministe şi imprevizibile". Cuvîntul care denumeşte această realitate?! – *impredictibilitate*. Iată: „Loviturile pe care le primeşte şi le transmite mai departe (bila de biliard, n.n.) se supun, la rîndul lor, anumitor reguli ale mecanicii clasice, putînd fi reprezentate vectorial, iar traiectoria depinde în bună măsură de aceste lovituri. Rostogolirea ei într-o direcţie sau alta, oricît de ezitantă şi complicată, poate fi decisă printr-o funcţie matematică. Şi totuşi, undeva rămîne un rest cu care nimeni nu prea ştie ce să facă. Restul acela – de fapt, cuvîntul *destin* se referă chiar la el – poate schimba brusc configuraţia întregului cîmp de semnificaţii, producînd finalmente ceva foarte asemănător haosului. Cîteodată e doar un fir de praf, neprevăzut de niciuna din ecuaţiile mişcării; alteori, o mică, insesizabilă ezitare a jucătorului, sau un capriciu de ultim moment, numit de obicei inspiraţie". Pe lîngă suprafaţa socială şi politică, cu încărcătura sa fabulatorie, acesta este spectacolul lumii pe care Petru

BDD-B437-04 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 08:58:52 UTC)

Cimpoeşu pare să-l urmărească, tulburat şi fascinat. De aceea, devin mai mult decît relevante afirmaţii precum „Nimic nu anunţa ce urma să se întîmple" sau „Îndată după ce se trezi, (Pablo, n.n.) părea că ştie nu numai unde se află, ci şi tot ce se întîmplase între timp. Singurul neajuns era că ce ştia el nu se potrivea deloc cu ce se întîmplase de fapt". De asemenea, iată de ce, cum citim într-un titlu de subcapitol, „toate poveştile sînt adevărate".

Să ne întoarcem la o afirmaţie referitoare la Pablo: „De fapt, nimic nu-i condiţionase alegerea, o luase la dreapta, în loc s-o ia la stînga, asta e tot. E posibil ca, indiferent în ce direcţie ar fi luat-o, consecinţele să fi fost aceleaşi". Să ne întoarcem la o astfel de afirmaţie pentru a înţelege dacă a trăi „la cheremul întîmplării", în acest veritabil coşmar social, este consecinţa prezenţei demonicului sau a divinului în lume? Ştim bine, Dumnezeu nu joacă zaruri, dar dacă joacă biliard?! Despre *impredictibilitate,* adică despre restul numit destin, Cimpoeşu precizează că nu-i altceva decît un mod „mai savant de a spune că diavolul stă ascuns în detalii". Aglomerarea de detalii, iată haosul. Şi totuşi, găsesc într-unul din caietele lui Cioran că „Demiurgul e numit în ebraică *Ialdabaôth*, adică «fiu al haosului»". Poate nu vom şti niciodată cu adevărat ce sînt detaliile (în lume şi în romanul lui Petru Cimpoeşu) pînă cînd nu vom deschide cutia în care se află pisica lui Schrödinger. Conform lui Ilya Prigogine, invocat în roman, „toate posibilităţile se actualizează, coexistă şi interferează, astfel încît sistemul este în acelaşi timp tot ce el ar putea fi". Dar ce înseamnă a deschide această cutie? Pe fondul hohotului de rîs, uneori amuzat, alteori cinic, romanul lui Petru Cimpoeşu formulează, însă, această

BDD-B437-04 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 08:58:52 UTC)

întrebare şi speranţa că materia e locuită încă, fie şi la graniţa derizoriului, cu spirit. El construieşte doar cutia şi speră (de aici happy-end-ul) că levitaţia există cu adevărat, fie şi într-un spaţiu degradat şi, din punct de vedere ontologic, inconsistent. În fapt, a spune că „indiferent în ce direcţia ar fi luat-o, consecinţele să fi fost aceleaşi" înseamnă a afirma, în planul adevărului, şi nu al realităţii, primatul ordinii.

Dar poate că mă înşel şi n-am produs, la rîndumi, decît o teorie aiuristică despre acest roman, ea însăşi rod al demonicului (sau poate al divinului?!). Oricum, o ipoteză generată de imaginar. Căci, ne întrebăm dimpreună cu Petru Cimpoeşu, cum vom şti ce se petrece în realitatea obiectivă? Şi ce înseamnă realitate obiectivă? Întrebări ironice şi, deopotrivă, grave. În ce mă priveşte, cred că Petru Cimpoeşu riscă şi un răspuns...

[„Convorbiri Literare",
nr. 10, octombrie 2006]

BDD-B437-04 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 08:58:52 UTC)